

В.М. Тимчук¹, С.М. Тимчук¹, В.В. Шабетя², О.М. Шабетя²,

¹Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва УААН,

²Інститут овочівництва і баштанництва УААН

РОЗРОБКА МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ІННОВАЦІЙНИХ НАПРЯМІВ СЕЛЕКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ЦИБУЛЕВИХ КУЛЬТУР

*На прикладі побудови та логістики селекційного процесу цибулевих культур роду *Allium* проаналізовані та виділені перспективні інноваційні напрями конкурентоспроможної диверсифікаційної селекції.*

Ключові слова: селекційний процес, цибулеві культури, інноваційні напрями.

Методика. Предметом досліджень визначалися методологічні підходи забезпечення інноваційних напрямів селекції на прикладі цибулевих культур. При дослідженнях застосовували методи системологічний, логічний, наукової інтуїції, морфологічного аналізу, а в рамках синтезу – систематизації і об'єднання. При розробці робочих моделей враховували організаційну, структурну та ієрархічну побудову. За рахунок формалізації і графічного моделювання розроблялися формалізовані схеми і робочі моделі.

Основна частина. В умовах реалізації інноваційних напрямів в галузі рослинництва селекційний процес потребує відповідної модернізації та удосконалення. Запровадження ринкових механізмів ставить на порядок денний наріжну проблему ефективного комерційного використання ОІВ (об'єктів інтелектуальної власності) та рефінансування науки [1-5].

На сьогодні селекція цибулі ріпчастої в Україні базується переважно на засадах синтетичної селекції з використанням інтродукції. Напрями цілеспрямованого і спеціалізованого створення автентичного вихідного матеріалу стикаються з проблемами ресурсного та кадрового забезпечення [6,7]. При цьому наявне різноманіття представників роду *Allium* відкриває широкі можливості і перспективи генетичного маневрування [7]. Унаслідок наявної проблематики створення сортів

© Тимчук В.М., Тимчук С.М., Шабетя В.В., Шабетя О.М., 2009.

цибулі ріпчастої та інших цибулевих культур відбувається асиметрично до вимог ринку. У той самий час світові тенденції та наявний досвід переконливо свідчать про перспективність саме інноваційного вектору розвитку селекції. Не відпрацювання безпосередньо в рамках селекційних програм проблематики насінництва, глобальних змін клімату, інформаційно-маркетингового супроводження та сировинно-технологічного спрямування і екологізації значною мірою сповільнюють та ускладнюють впровадження селекційних розробок, розтягуючи їх екстенсивний життєвий цикл [8-10].

Моніторинг сучасного стану селекції цибулевих культур дозволяє виділити ряд системних проблем, пов'язаних, насамперед, з реалізацією інноваційних напрямів (особливо на основі вже діючого правового поля СОТ). Серед селекційних розробок цибулі ріпчастої на сьогодні на українському ринку представлені переважно довго денні сорти. Оцінка логістики інноваційного процесу селекції цибулі ріпчастої дозволяє згрупувати вже реалізовані та перспективні напрями за рівнем їх інноваційності і стратегічної важливості (рис.1).

Реалізація фундаментальних напрямів оптимізації вуглеводного комплексу дозволила створити та впровадити в АПВ серію лежких сортів салатної та солодкої цибулі (Веселка, Ялтинський люкс, Ялтинський рубін) та сортів-дворучок, придатних до вирощування за типом гострих і салатних сортів як на продовольчі так і насінневі цілі (Ткачківська, Амфора). Одними з найбільш стратегічних з точки зору конкурентоздатності на сьогодні є селекція на рівні насіння та перехід на серії спеціалізованих гібридів в якості стандартизованих сировинних джерел.

При всіх реальних і наявних можливостях та тенденціях українського селекційного ринку перехід на гібриди цибулі не є супроводженим відповідними преференціями і ресурсами. Тому важливим і актуальним заходом в умовах стратегічного дефіциту ресурсів є технологія прискореної селекції (з високим ступенем інтелектуалізації) та широке використання резерватів. Слід визнати, що поступово на українському селекційному ринку відбувається збалансоване формування сегменту цибулевих культур за рахунок диверсифікаційних рішень та наукової кооперації і інтеграції. У цьому сенсі надзвичайно важливим виглядає методологія наукового процесу та оформлення практичних результатів селекції в якості ОІВ і нематеріальних активів (рис.2).

Рис.1 Логістика інноваційного процесу в селекції цибулі ріпчастої

Ураховуючи всі реальні і наявні можливості та тенденції українського селекційного ринку, перехід на гібриди цибулі не є забезпеченим відповідними перевагами і ресурсами. Тому важливим і актуальним заходом в умовах стратегічного дефіциту ресурсів є технологія прискореної селекції (з високим ступенем інтелектуалізації) та широке використання резерватів. Слід визнати, що поступово на українському селекційному ринку відбувається збалансоване формування сегменту цибулевих культур за рахунок диверсифікаційних рішень та наукової кооперації і інтеграції. Тому надзвичайно важливим виглядає методологія наукового процесу та оформлення практичних результатів селекції в якості ОІВ і нематеріальних активів (рис.2).

Забезпечення інноваційного вектору розвитку селекційного процесу цибулевих культур неможливо розглядати у відриві без створення інноваційної системи виробництва та споживання, супроводженої новими технологіями наукового процесу, реалізації наукового продукту (на перших етапах елементами технологій) та підвищеним ступенем інтеграції в процесі переробки, енергозаощадження та екологізації.

На сьогодні створення дійсних селекційних інновацій за рахунок революційних напрямів і рішень можуть собі дозволити тільки потужні селекційно-насінницькі фірми, які і є реальними установами - оригінаторами ОІВ на ринку цибулевих культур. Активний моніторинг селекційного ринку провідних цибулевих культур в Україні є важливою складовою забезпечення національної біологічної та продовольчої безпеки.

Апробація. Розроблені методологічні підходи та робочі моделі і алгоритми пройшли широку апробацію і отримали позитивну оцінку на навчальному семінарі з питань інструментарію комерціалізації галузевих інновацій в агропромислове виробництво (Інститут аграрної економіки УААН 25 жовтня 2006 року), Всеукраїнському науково-практичному семінарі „Методичні підходи щодо створення інноваційної продукції її капіталізації та інструментарій трансферу об'єктів інтелектуальної власності в агровиробництво” (Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва УААН 18 листопада 2007 року), на Відділенні наукового забезпечення трансферу інновацій УААН (14 грудня 2007 року), у рамках підготовки питання „Про відпрацювання моделі інноваційного провайдингу в мережі УААН (на прикладі однієї

Рис.2 Реалізація інноваційної моделі розвитку в селекційному процесі

з базових науково-дослідних установ)” (протокол №17 від 15 листопада 2007 року та розпорядження №35 від 09 квітня 2008 р).

Висновки.

1. Підготовка установи – оригінатора ОІВ до реалізації напрямів інноваційної моделі в селекції рослин потребує нових підходів та методологічного забезпечення.

2. Відпрацювання моделей супроводження інноваційних напрямів на прикладі селекції цибулевих культур є складовою ресурсно забезпечення інноваційного вектора розвитку наукового процесу.

3. Розроблені методологічні підходи та робочі моделі є важливою складовою підвищення ефективності селекційного процесу в галузі рослинництва.

Бібліографія.

1. Бубенко П. Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку. – Х.: НТУ „ХПГ”, 2002. – 316 с.

2. Володін С. А. Інноваційний розвиток аграрної науки. – К.: МАУП, 2006. – 400 с.

Володін С. А. Система інноваційного провайдингу на ринку наукоємної продукції АП// Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 13 – 18.

4. Геєць В. М., Семиноженко В. П. Інноваційні перспективи України. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.

5. Зубець М., Тивончук С. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві. – К.: Аграрна наука, 2004. – 192 с.

6. В.М.Тимчук, С.М.Тимчук, В.В.Поздняков, В.В.Шабетя, О.М.Шабетя Моніторинг стану та перспектив розвитку цибулі городньої (*Allium sera* L.) в Україні// Генетичні ресурси рослин– Х.: Магда Ltd. – 2006- №3 - с.23-31

7. В.М.Тимчук, С.М.Тимчук, В.В.Поздняков, В.В.Шабетя, О.О.Литвинова Моніторинг багаторічних видів цибулі роду *Allium* L. в Україні// Генетичні ресурси рослин– Х.: Магда Ltd. – 2007 – №4 – с. 16-25

8. Кириченко В.В., Тимчук В.М. Вирішення проблеми інноваційних напрямків в селекційному процесі Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва УААН// Вісник Центру наукового забезпечення АПВ Харківської області. – Х.: Магда Ltd. – 2006. – Вип. 2. – С. 5 – 21.

9. Кириченко В. В., Тимчук В. М. Інформаційно-маркетинговий супровід селекції у рослинництві// Вісник аграрної науки. –2006. –

№ 9. – С. 52 – 55.

10. Тимчук В. М. Інноваційна та маркетингова діяльність в Інституті рослинництва ім. В. Я. Юр'єва УААН// Менеджмент і маркетинг інновацій та діяльності у сфері інтелектуальної власності: Матеріали навчального семінару 20 – 21 липня 2005 року. – К.: Вид. Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”. – 2005. – С. 108 – 113.

В.М. Тымчук, С.М. Тымчук, В.В. Шабетя, О.Н. Шабетя. Разработка методологических подходов инновационных направлений селекции на примере луковых культур.

На примере построения и логики селекционного процесса луковичных культур рода *Allium* проанализированы и выделены перспективные инновационные направления конкурентоспособной диверсификационной селекции.

Ключевые слова: селекционный процесс, луковые культуры, инновационные направления.